

פרשת קורח

כשהאדמה פוערת את פיה אפשר לשיר במעמקים

דליה מרקס

קואליציה של התקוממויות והתנגדויות, של מרד ומחאה פותחת את פרשת קורח, יש בה תיאור מרידתו של קורח ועדתו ומרידתם של דתן ואבירן. והמתקוממים מתקהלים על משה ועל אהרון ומלינים:

רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה'
ימדוע תתנשאו על קהל ה' (במדבר טז, ג)

לכאורה הדמורקטיה במיטבה דוברת מגרונם של המתריסים: כולנו קדושים, הם זועקים, כולנו שותפים, מדוע אתם נוטלים לכם שררה. קורח מצטייר כאן כלוחם צדק בלתי נלאה, לוחם בבכירים, לורחם באליטות ורוצה חלוקה אחרת של המשאבים, משאבי הקדושה.

אבל כשבוחנים טענות כאלה ודומות להן, מתברר, שלא אחת דווקא אלה שמדברים בשם הציבור כולו, משתמשים בכלל כדי להשיג טובות הנאה לעצמם. לעתים המתריסים מבקשים לשנות את מערך הכוחות לא כדי למצוא צדק לכול, לא על מנת ביטוי לכל הקולות אלא כדי שבמערך הכוחות החדש הם ימצאו לעצמם מקום טוב יותר.

נלך לסוף, מה היה עונשו של קורח ועדתו?

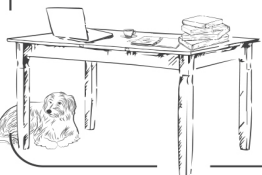
ותבקע האדמה אשר תחתיהם: ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש: ויָרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם לְהֵם חַיִּים שְׂאֵלָה וְתִכַּס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֵּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֶּהֱל (שם, לא-לג)

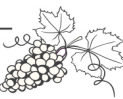
קורח ועדתו נבלעים בקרקע, הם נעלמים כאילו מעולם לא היו, כאילו לא התקיימו, הם וכל אשר להם ולא נותר מהם זכר. רש"י אומר על כך שנגזר עליהם להיות מומתים "במיתה שלא מת בה אדם עד הנה" (שם).

בסיפור מחדש של המעשה בספר דברים נזכרת שוב הארץ אשר פצתה את פיה ושם נאמר כך: "וּתְבַלְעֵם וְאֶת בְּתֵיהֶם וְאֶת אֲהֲלֵיהֶם וְאֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל" (דברים יא, ו). הביטוי החידתי "וְאֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם", משך את תשומת לבי. רש"י מפרש: "זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו". אולם דומני שאולי זה פירוש מצמצם. לדעתי הוא מדבר על כל מעשיהם של קורח ועדתו, כל פועלם, כל מה שעשו בעולם, כל מה שהשאירו אחריהם. הכל נעלם, פוף, נבלע. לא הותיר זכר. זהו מעין מימוש של הקללה הקשה "יימח שםם וזכרם". אמנם לא נאמר שקורח עצמו מת אלא "וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרֶח" (במדבר טז, לב) ואף לא נאמר במפורש ש"כל האדם" מת אלא רק נבלע, אבל הדבר מסתבר, ודומה שכליון גמור פקד את העדה הזו.

לכאורה הקיץ הקץ על פרשה זו ועל קבוצה מתריסה זו. אולם במקום אחר בספר במדבר נאמר בפסוק קצרצר, בן ארבע מילים, הנאמר בפרק המונה את בני ישראל ומספר על המגפה שכלתה את קורח ועדתו, "וּבְנֵי קֶרֶח לֹא מָתוּ" (במדבר כו, יא).

אם כן, לא את "וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרֶח" בלעה הארץ, צאצאיו, בניו, ממשיכיו נותרו בחיים. ואנחנו אפילו זוכים וזוכות לפוגשם שוב.

בני קורח הם אחת מקבוצות המשוררים החשובות, שעליהם מספר ספר תהילים ומסרו לנו שירה נשגבת בכמה מזמורים המיוחסים "לבְּנֵי קֶרַח", בעיקר בתחילת הספר השני של תהלים. למשל:

לְמַנְצַח מְשִׁכִּיל לְבְנֵי קֶרַח:
כָּאֵיל תַּעְרֹג עַל אֲפִיקֵי מַיִם כִּן נַפְשִׁי תַעְרֹג אֲלֵיךְ אֱלֹהִים (תהלים מב א-ב).

הבנים של אותו אב מתריס זכו והביאו אלינו שירה מרטיטה בדתיותה העמוקה, שירה שעל אף הדורות והשנים עדיין נוגעת ללב. איך אפשר להסביר את הסתירה הזו בין המקורות? האם כל אשר לקורח הוכחד או שבניו נותרו, ואם נותרו, כיצד נבחרו להיות משוררים בבית המקדש?

הסבר מעניין מובא בתלמוד הבבלי: "ובְּנֵי קֶרַח לֹא מָתוּ". תנא, משום רבינו אמרו: מקום נתבצר להם בגיהנום, וישבו עליו ואמרו שירה" (סנהדרין קי, ע"א). ורש"י מפרש על מזמור מב, שציטטנו ממנו כאן:

"לְמַנְצַח מְשִׁכִּיל לְבְנֵי קֶרַח" (תהלים מב, א) – "אֲסִיר וְאֶלְקָנָה וְאֲבִיאָסָף" (שמות ו, כד). הם היו תחילה בעצת אביהם, ובשעת המחלוקת פרשו, וכשנבלעו כל סביבותיה, ופתחה הארץ את פיה, נשאר מקומם בתוך פי הארץ. כענין שנאמר: "ובְּנֵי קֶרַח לֹא מָתוּ", ושם אמרו שירה, ושם יסדו המזמורים הללו ועלו משם, ושרתה עליהם רוח הקודש, ונתנבאו על הגליות ועל חרבן הבית ועל מלכות בית דוד.

זו מסורת נשגבת על האפשרות לתיקון, על כך שהבחירה היא בידינו, גם ואולי במיוחד כשאנו נמצאים במעמקים, במקומות החשוכים והשכוחים. בני קורח הם צאצאים לאב מתריס ומורד אולם הם בחרו לפרוש, לעזוב את הדרך הזו. המזמורים שהם אמרו ממעמקים, מתוך המקום שבו פתחה הארץ את פיה ובלעה, לא רק הצילו אותם אלא גם השרו עליהם רוח הקודש ורוח נבואה. אבות חטאו אבל בניהם ניצלו, האב ניצל את פיו להתקומם ולדרוש טובות הנאה והארץ פתחה את פיה ובלעה אותו והבנים פתחו את פיהם בשירה נשגבה וקדושה וניצלו.

מזמור נוסף שספר תהלים מעיד עליו שבני קורח אמרוהו הוא תהלים מז, מתחיל במילים: "לְמַנְצַח לְבְנֵי-קֶרַח מְזִמֹּר: כָּל-הָעַמִּים תִּקְעוּ-כַף הַרְיֵעוּ לְאֱלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה", מזמור רב עוצמה זה העוסק במלכות (או המלכת) האל על עולמו נאמר בבתי כנסת רבים בראש השנה לפני התקיעה בשופר. הרב אסטבן גוטפריד עומד על כך ש"דווקא ביום שבו חוגגים את האוניברסליות של המין האנושי, את בריאת האדם [...] ברגע העדין והקשוב ביותר של תפילות ראש השנה" מונכחים צאצאיו של קורח. דווקא ברגע המזוקק והמיוחד הזה בחרה מסורת ישראל להנכיח את קורח על ידי הנכחת בניו המשוררים. שיטתו הפלגנית עולה על הדעת ממש לפני התקיעה בשופר אבל בצדה, גם הדרך להתעלות עליה, בשירה ובקדושה.

הקדושה אינה מקום מְנַפֵּה ומורחק מקונפליקטים וממאבקים. אל הקדושה אפשר להגיע דרך זיקוק הטוב מן הרוע, דרך תיקון ודרך כוונה ושירה גדולה. ואלה, כוחם רב, הם ישרדו גם מעמקים וסבל.

